

STAT & KIRKE

Om forholdet mellom staten og Den norske kirke

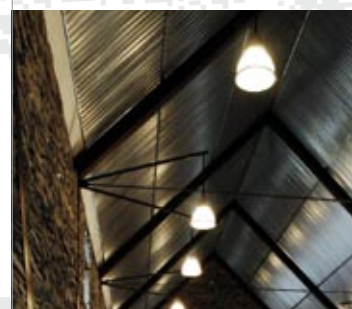

Foto: Jørn Adde
Stinius Fredriksen: Filip Apostelen
(Skulptur på Nidarosdomens vestfront)
© Stinius Fredriksen: / BONO 2006

Innhold

Utvalget	4
Mandatet	4
Fremtidig kirkeordning	6
Finansiering	9
Gravferdsforvaltningen	10
Fredede og verneverdige kirker	11
Eiendomsrett	12
Kort om utredningens hovedkapitler	15
Historisk tilbakeblikk	15
Fremtidig kirkeordning	19
Finansiering	22
Gravferdsforvaltningen	23
Fredede og verneverdige kirker	25
Eiendomsrett	26

Utvalget

Stat – kirke–utvalget ble oppnevnt ved kongelig resolusjon av 14. mars 2003. Uvalget fikk en bred sammensetning med representanter fra alle de politiske partiene på Stortinget, kirkelige organer, den samiske befolkning, Norges Frikirkeråd, Human–Etisk Forbund, ulike religioner og representanter med spesiell fagkompetanse.

Regjeringen oppnevnte følgende medlemmer i utvalget:

- Fylkesmann Kåre Gjønnes, Orkdal (leder)
- Pensjonist Marit Tingelstad, Gran (nestleder)
- Lagssekretær Jorund Andersen, Kristiansand
- Domprost Per–Otto Gullaksen, Fredrikstad
- Sokneprest Jens–Petter Johnsen, Oslo
- Gruppeleder Helge Kolstad, Trøgstad
- Biskop Per Oskar Kjølås, Tromsø
- Husmor Hildur Larsen, Sveio
- Prosjektleder Lena Larsen, Oslo
- Prosjektleder Vibeke Limi, Bærum
- Stortingsrepresentant Inge Lønning, Oslo
- Direktør Kjell Nordstokke, Oslo/Geneve
- Generalsekretær Dag Nygård, Notodden
- Spesialrådgiver Ingar Samset, Trondheim
- Fagsjef Bente Sandvig, Bærum
- Rådgiver Hege Fjellheim Sarre, Karasjok
- Advokat Fredrik Sejersted, Oslo
- Spesialrådgiver Anfin Skaaheim, Asker
- Kirkeverge Hege Steinsland, Haram
- Høgskolelektor Pia Svensgaard, Tromsø (til desember 2003)
- Lektor Tone Løwe, Hegra (fra desember 2003)

Utvalgets sekretariat ble lagt til Trondheim. Frem til 6. april 2005 ble det ledet av Johannes Ulltveit–Moe, med Kristin Grimstad som medarbeider. Fra da av har sekretariatet vært ledet av Kristin Grimstad som har hatt bistand til sekretariatsarbeidet av Jens–Petter Johnsen som har arbeidet for sekretariatet i 60 % stilling høsten 2005 og Geir Gangstad som har arbeidet på deltid med design og tekstutforming av utredningen fra 1. juli 2005.

Mandatet

Formålet med utredningen var å gi grunnlag for å treffe beslutning om statskirkeordningen skal videreføres, reformeres eller avvikles. Mandatet la til grunn at Den norske kirke fremdeles skal være en bekjennende, misjonerende, tjenende og åpen folkekirke. I tillegg til selve ordningsspørsmålet, ble

utvalget bedt om å vurdere finansieringsordninger, gravferdsforvaltningen og ordninger for fredede og verneverdige kirker. Vurdering av eiendomsretten til kirker, kirkegårder og Opplysningsvesenets fond ved et eventuelt opphør av statskirkeordningen var også en del av utvalgets mandat.

Fremtidig kirkeordning

Utvalgets flertall på 18 medlemmer anbefaler at dagens statskirkeordning oppheves, og at det etableres en ny kirkeordning for Den norske kirke. Et flertall på 14 medlemmer anbefaler at Den norske kirke organiseres som en lovforankret folkekirke. 4 medlemmer anbefaler at Den norske kirke organiseres som en selvstendig folkekirke. To medlemmer anbefaler at dagens statskirkeordning videreføres innenfor dagens grunnlovsbestemmelser.

Lovforankret folkekirke

Flertallets forslag om en lovforankret folkekirke innebærer at Grunnlovens nåværende bestemmelser om statskirkeordningen oppheves, og at Den norske kirke blir et selvstendig rettssubjekt med egne styringsorganer og med selvstendig ansvar for alle saker som har med kirkens tro og virksomhet å gjøre. Biskoper utnevnes av kirkens egne organer på grunnlag av en bred nominasjons- og valgordning. Den norske kirke gis fortsatt en særlig tilknytning til staten gjennom en kirkelov gitt av Stortinget. Flertallet anbefaler at denne kirkeloven utformes som en kortfattet rammelov og forankres i en grunnlovsbestemmelse.

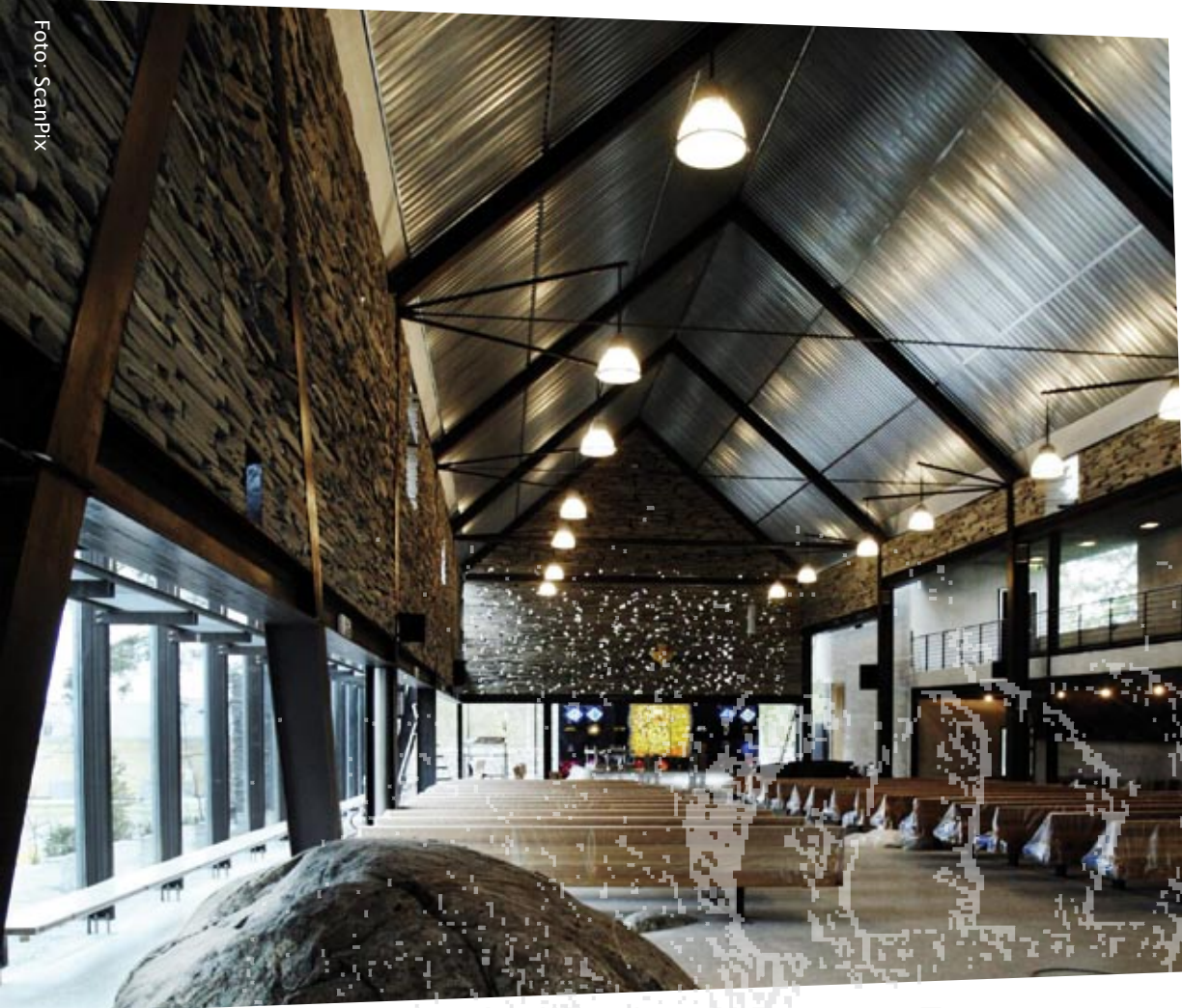
Flertallet mener at en lovforankret folkekirke ivaretar stillingen som Den norske kirke har i landets historie og understreker kontinuiteten mellom nåværende og ny kirkeordning. Samtidig uttrykker ordningen at kirken er et trossamfunn med en egenart forskjellig

fra statens. Flertallet legger avgjørende vekt på at Den norske kirke fortsatt skal være en landsdekkende kirke med bred kontaktflate og rom for ulike grader av trosengasjement og aktivitet blant sine medlemmer.

Gjennom de senere år er kirkens demokratiske strukturer bygget ut på alle nivåer. Kirken har egne organer som kan overta de oppgavene som Kongen (regjeringen) i dag ivaretar. Flertallet vil likevel understreke at det er behov for tiltak som styrker både valgdel- takelse og representativitet.

Foto: Scanpix

Forholdet mellom kirke og folk fremstår for flertallet som langt viktigere enn forholdet mellom kirke og stat. Dette forholdet avhenger etter flertallets mening først og fremst av om kirken klarer å formidle sitt budskap på en måte som vekker engasjement i befolkningen. Flertallet mener at det er folks tilhørighet i menighetene som vil være avgjørende for kirkens framtid, ikke ordningen av forholdet mellom kirke og stat. Men i den grad kirkeordningen har betydning i denne sammenheng, mener flertallet at en lovforankret folkekirke gir Den norske kirke

det beste grunnlaget for en sterk tilknytning mellom kirke og folk. Flertallet ser det som en fordel at en lovforankret folkekirke kan utfordre kirkemedlemmene til deltakelse og medvirkning.

Flertallet mener at en lovforankret folkekirke har en klar fordel ved at den innebærer full tros- og livssynsfrihet, og ivaretar retten til å uttrykke sin tro og sitt livssyn i det offentlige rom. En slik ordning kan forhindre at tro og livssyn blir redusert til et rent privat anliggende.

Selvstendig folkekirke

Utvalgets ene mindretall på 4 av 20 medlemmer anbefaler en selvstendig folkekirke som modell for en ny kirkeordning. Det innebærer at Den norske kirke ikke lenger er en del av statsforvaltningen, men etableres som et selvstendig trossamfunn på lik linje med andre tros- og livssynssamfunn. Virksomheten reguleres gjennom en felles lovgivning for alle tros- og livssynssamfunn. Dette mindretallet legger avgjørende vekt på at Den norske kirke fullt ut må betraktes og behandles som et trossamfunn og at politiske organer ikke kan bestemme noe som går på kirkens

grunnlag, oppdrag og måte å framtre på ut fra sin egenart. Etter dette mindretallets mening, er dette den kirkeordningen som synliggjør dette klart, samtidig som den best ivaretar kravet om likebehandling for alle tros- og livssynssamfunn.

Grunnlovsforankret folkekirke

Utvalgets andre mindretall på 2 medlemmer anbefaler at dagens statskirkeordning videreføres innenfor dagens grunnlovsbestemmelser. Dette mindretallet mener at dagens statskirkeordning best sikrer at Den norske kirke er der for alle som ønsker det, og er den

ordningen som best sikrer en tilstrekkelig lav terskel til at alle kan føle seg hjemme i kirken uansett trosengasjement. Dette mindretallet mener det er av stor betydning at Grunnlovens bestemmelser som angår kirken videreføres, og frykter at fjerning av paragrafene som omtaler den lutherske lære og de tilhørende ordninger, vil skape et konstitusjonelt tomrom vi ikke skuer rekkevidden av.

Verdiparagraf

Som en konsekvens av forslaget om en lovforankret folkekirke, oppheves Grunnlovens § 2 annet ledd. Denne er i juridisk forstand ingen verdiparagraf for samfunnet, men mange oppfatter den likevel slik. Utvalgets flertall på 13 medlemmer anbefaler at det inntas en ny verdiparagraf i Grunnloven som inneholder en særskilt henvisning til den kristne og humanistiske kulturarv. Et medlem anbefaler at en ny verdiparagraf er konfesjonsuavhengig og henviser til anerkjente felles-

verdier eller til menneskerettighetene, et medlem anbefaler at endringen av § 2 begrenses til det som følger av overgangen fra statsreligion til lovforankret folkekirke, mens 5 medlemmer mener at det ikke er behov for noen ny bestemmelse i Grl. § 2 som viser til samfunnets historisk baserte verdier.

Statens tros- og livssynspolitikk

Dersom dagens statskirkeordning oppheves, endres grunnlaget for den nåværende statlige tros- og livssynspolitikk og denne politikken må gjennomtenkes på nytt. Et flertall på 13 medlemmer anbefaler at statens ansvar for å føre en aktivt støttende tros- og livssynspolitikk grunnlovsfestes. Flertallet mener det vil gi et konstitusjonelt vern for alle tros- og livssynssamfunn, og markere at dette er en virksomhet som er særlig viktig for samfunnet. Et mindretall anbefaler at det ikke vedtas en slik grunnlovsbestemmelse fordi hensynet til tros- og livssynsfriheten er ivaretatt gjennom andre regler.

Finansiering

Utvalget mener det er en offentlig oppgave å bidra økonomisk og på andre måter for å legge tilrette for tros- og livssynssamfunnenes virksomhet, slik det skjer i dag.

Ved flertallets foreslåtte kirkeordning, en lovforankret folkekirke, anbefaler et flertall på 15 utvalgsmedlemmer at offentlige bevilgninger står for hovedfinansieringen, med statlige tilskudd som dekker lønninger og tilknyttede personalkostnader for alle kirkelige ansatte og kommunale tilskudd

som dekker bygging, vedlikehold, forvaltning og drift av kirkebygg. Dette kombineres med et mindre medlemsbidrag som skal dekke finansieringen av menighetens øvrige virksomhet.

Et mindretall anbefaler at den offentlige bevilgningen i sin helhet kommer fra staten. Et annet mindretall anbefaler en hovedfinansiering gjennom en medlemskontingent, supplert med offentlige tilskudd til særskilte formål.

Foto: Samfoto

Foto: Terje Rakke

Gravferdsforvaltningen

Flertallet på 17 av 20 medlemmer anbefaler at gravferdsloven endres slik at hovedprinsippet er at kommunen har ansvaret for gravferdsforvaltningen fordi gravferd er en allmenn oppgave som bør ivaretas av det offentlige. Kommunen er en tros- og livssynsmessig nøytral instans, og skillet mellom de juridiske og praktiske sidene ved gravferd og de religiøse og seremonielle sidene blir tydeligere.

Utvalgets mindretall anbefaler at kirkelig fellesråd beholder ansvaret, både fordi langt de fleste gravferder skjer etter Den norske kirkes ritualer og fordi kirkebygg og kirkegårder utgjør en integrert helhet de fleste steder. Mindretallet påpeker at det heller ikke er registrert noe ønske i flertallet av befolkningen

om å flytte ansvaret over på kommunene, og at de fleste er fornøyde med måten kirkelig fellesråd ivaretar ansvaret på.

Utvalget anbefaler at begrepet kirkegård i lovverket erstattes av den nøytrale betegnelsen gravlund eller gravplass. Det bør vurderes å erstatte vigsling av hele gravlunden med vigsling av enkeltfelt for å tydeliggjøre at deler av gravlunden benyttes av flere tros- og livssynssamfunn. Etter utvalgets mening er det et økende behov for å ivareta ulike tros- og livssynsmessige behov og gravskikker på en tilfredsstillende måte. Utvalget anbefaler derfor at det etableres et faglig forum i hvert bispedømme/fylke med rådgivende funksjon i forhold til fellesråd/kommune.

Fredede og verneverdige kirker

Ut fra kulturpolitiske hensyn mener utvalget det må etableres særskilte finansieringsordninger for fredede og verneverdige kirker, uavhengig av den fremtidige relasjonen mellom staten og Den norske kirke.

Utvalget anbefaler at det, i tillegg til dagens støtteordninger, opprettes en særskilt statlig kirkeantikvarisk tilskuddsordning tilsvarende den svenske løsningen. Tilskuddsordningen forvaltes av sentrale kirkelige myndigheter som fordeler tilskuddet etter søknader fra menigheter og/eller fellesråd.

Utvalgets flertall på 17 av 20 medlemmer understreker også behovet for ekstra økonomiske strakstiltak innenfor dagens

bevilgningsordninger for å hindre ytterligere forfall og ødeleggelse av kirkebygg.

Alle kirker må kunne tjene til sitt bruksformål som menighetskirke uavhengig av verne-status. Det må kunne gjøres investeringer og oppgraderinger som gjør dette mulig. Utvalget foreslår at staten overtar eierskapet til fredede og verneverdige kirker som tas ut av kirkelig bruk.

Utvalget anbefaler at det etableres et kulturminnefaglig komptansesenter innenfor Den norske kirke. Senteret bør etableres i tilknytning til eksisterende fagmiljøer.

Eiendomsrett

Kirker og kirkefond

Utvalgets flertall mener eierforhold mellom Den norske kirke, sentralt og lokalt, fortsatt bør bygge på en videreføring av grunnprinsippet om soknenes eiendomsrett til soknekirker og lokale kirkefond.

Mindretallet anbefaler at det ved endring av kirkeordning foretas et samlet booppgjør. Kirkebygg kirkelig infrastruktur og eiendoms- masse er bygd opp av fellesskapet gjennom århundrer, bl.a. gjennom beskatning. Dette må det tas hensyn til ved en fremtidig bodeling.

Opplysningsvesenets fond (OVF)

Utvalget mener at spørsmålet om eiendoms- retten til OVF ikke kan avgjøres gjennom juridiske utredninger, men må avgjøres ved en politisk beslutning i Stortinget. Flertallet på 18 av 20 medlemmer anbefaler at OVF overføres til Den norske kirke. Flertallet legger til grunn at en overføring av OVF til Den norske kirke ikke gir andre tros- og livssynssamfunn krav på tilsvarende økonomisk kompensasjon.

Et mindretall anser OVF som statens eiendom og fellesskapets verdier. Eiendommer som i dag er i kirkelig bruk, overføres til Den norske kirke, mens andre beholdes av staten eller avhendes.

Foto: Samfoto

Foto: Terje Rakke

Foto: Terje Rakke

Foto: Terje Rakke

Kort om utredningens hovedkapitler

Utvalget har ikke beskrevet og vurdert alle sider ved Den norske kirkes virksomhet, men først og fremst redegjort for forhold som har sammenheng med statskirkeordningen. Utvalget har tatt utgangspunkt i dagens situasjon, samt beskrevet hvordan ordningen historisk sett har oppstått og utviklet seg. For å gi perspektiver til forslag om mulige reformer og fremtidige ordninger, har utvalget funnet det nyttig å innhente informasjon om andre land og kirker.

Utvalget har i første rekke vurdert forholdet mellom staten og Den norske kirke, og har derfor ikke foretatt en grundig gjennomgang av ansvars- og oppgavefordelingen mellom de ulike nivåene i Den norske kirke. Begrunnelsen for en slik avgrensning er at selve formålet med utredningen er å gi et grunnlag for å beslutte om statskirkeordningen skal videreføres, reformeres eller avvikles. Utvalget har imidlertid kommentert og til dels tatt stilling til reformtema som direkte eller indirekte kan ha sammenheng med kirkens forhold til staten.

Historisk tilbakeblikk

Kapittel 3 i utredningen gir en kortfattet historisk fremstilling av forholdet mellom staten og Den norske kirke. Fremstillingen er ikke en beskrivelse av Den norske kirkes historie, men viser bakgrunnen for etableringen av statskirkeordningen og dens utvikling frem til i dag.

For 1000 år siden ble religionen ansett som en viktig sammenbindende faktor i samfunnet og bevisst brukt i rikssamlingsprosessen av kongene. Kongens religion skulle være folkets religion. Kristendommen ble offisiell religion, og kristenretten ble en del av det vanlige lovverket.

Konge og kirke var fra midten av 1100-tallet de to store maktsentrene i samfunnet som både samarbeidet og konkurrerte. På grunn av den nære forbindelsen med kongemakten,

liknet kirken i perioder det vi i dag vil betegne som en statskirke. Reformasjonen medførte store politiske og kirkelige endringer. Kirken ble nasjonalisert og staten ble konfesjonell (evangelisk-luthersk). Reformasjonstidens kirke kan beskrives som en kongestyrte lands- eller folkekirke med et visst selvstyre.

På 1700-tallet ble statskirkesystemet utviklet. Kirkestyret ble en integrert del av den lutherske kongens funksjon som lovgiver og myndighetsutøver "av Guds nåde". Kongen var forpliktet på den evangelisk-lutherske bekjennelse og hadde ansvar for undersåttenes kristelige liv. Biskoper og prester forvaltet fullmaktene som Gud og Kongen hadde overdratt dem. Allmueskolen fra 1737 ble primært opprettet som en kirkeskole med opplæring i evangelisk-luthersk kristendom og konfirmasjon som skoleavslutning.

Den nye norske staten fra 1814 var en liberal og demokratisk rettsstat, men opplysnings-tidens nye ideer fikk ikke fullt gjennomslag. På det kirkelige området ble enevoldstidens ordninger og forvaltning videreført. Grunnloven fastslo at den evangelisk-lutherske religion fortsatt skulle være statens offentlige religion, og religionsfriheten ble ikke konstitusjonelt sikret. Mens folket tidligere skulle ha samme religion som Kongen, ble Kongen nå pålagt å ha samme religion som "folket" (staten).

I 1842 ble Konventikkelplakaten opphevet slik at leke kirkemedlemmer kunne forkynne offentlig og holde samlinger uten prestens vitende og kontroll. I 1845 ble dissenterloven vedtatt. Den ga norske borgere rett til å melde seg ut av statskirken og på visse betingelser etablere andre kristne trossamfunn under offentlig kontroll. Ved endringen av dissenterloven i 1891 fikk også ikke-kristne religioner adgang til å organisere seg i Norge. Paragrafen som nektet jøder adgang til kongeriket, ble opphevet i 1851. Det generelle forbudet mot munkeordener ble strøket i 1897 mens jesuitter først fikk adgang til riket i 1956. Lov om trdomssamfunn og ymist anna ble vedtatt i 1969 og erstattet dissenterloven av 1891.

I 1870 ble det foreslått å oppheve statskirkeordningen, men Stortinget fastholdt Grunnlovens bestemmelser om statsreligionen. Liberaliserings- og demokratiseringsprosessen ble likevel stadig mer omfattende, og konfesjonsstatens betydning ble gradvis redusert.

Forfatningskampen i 1870–80-årene om forholdet mellom den lovgivende og utøvende statsmakt, endte med at parlamentarismen ble etablert som statsskikk. Den personlige kongemakten ble opphevet. Kongens styre skulle utøves av regjeringen, som fra nå av fikk sin politiske legitimitet fra Stortinget. Dette berørte også kirkeordningen siden Kongen var kirkens øverste leder. Med parlamentarismen ble det alminnelige folkestyret bedre sikret og embetsmakten svekket, men det førte til uklarhet når det gjaldt det øverste kirkestyrets kirkelige og konfesjonelle forankring siden Stortinget ikke hadde noen konfesjonelle forpliktelser og dessuten kunne gi lover for kirken.

Under okkupasjonen gjorde statskirkens prester og ledere i frivillige kristne organisasjoner felles front mot nazimyndighetene. Biskopene og de fleste prestene nedla sine statlige embeter våren 1942 og videreførte sin virksomhet i folket med hjemmel i Grunnloven og på grunnlag av ordinasjonen. Dokumentet «Kirkens Grunn» begrunnet biskopenes og prestenes embetsnedleggelse både rettslig og teologisk. Statens maktmonopol avvises, fordi Gud står over både staten og kirken.

«Kirkens Grunn» understreket at kirken ikke skal være herre over staten i timelige ting, og at staten ikke skal være herre over menneskers samvittighet og tro. I praksis fungerte Den norske kirke som en statsuavhengig kirke fra første påskedag 1942 og frem til frigjøringen, da statskirkeordningen igjen trådte i kraft.

Foto: Terje Rakke

Flere offentlige og kirkelige utvalg utredet ulike sider ved forholdet mellom stat og kirke i løpet av 1900-tallet. Statskirkeordningen var til behandling i Stortinget en rekke ganger, men det har aldri vært tilstrekkelig flertall på Stortinget for å oppheve ordningen. Ulike endringer har imidlertid gradvis gitt kirken større selvstendighet og uavhengighet fra staten. Ved at myndighet har blitt delegert, er potensialet for konflikter mellom kirke og stat blitt mindre. Samtidig har utviklingen synliggjort og forsterket spenningen fordi avstanden mellom Grunn-

lovens formelle rammer og den faktiske kirkeordningen er blitt større, og fordi kirken institusjonelt sett nå er organisert for å kunne fungere som et selvstendig trossamfunn.

Utviklingen av et mer pluralistisk samfunn har også aktualisert debatten om statskirkeordningen. Ikke minst blir ordningen utfordret av befolkningsgrupper med andre kulturtradisjoner og andre trosuttrykk enn majoriteten av den norske befolkningen.

Fremtidig kirkeordning

I kapittel 5 presenteres tre alternative modeller for en fremtidig kirkeordning. Modellene belyser ikke alle nyanser, men stiller de viktigste prinsipielle spørsmålene når det gjelder forholdet mellom staten og Den norske kirke. Hovedspørsmålene er hvilken relasjon staten og Den norske kirke skal ha, hvilken rolle offentlig myndighet bør ha i forhold til kirken og hvor stor grad av særstilling Den norske kirke bør ha i forhold til andre tros- og livssynssamfunn.

Tidsperspektivet for en endring av gjeldende kirkeordning er langsiktig. Dersom dagens statskirkeordning skal oppheves, krever det en endring av flere grunnlovsparagrafer. I slike saker skal det alltid være et stortingsvalg mellom forslag og vedtak, slik at velgerne får uttale seg. Hvis det fremsettes forslag i denne stortingsperioden om å oppheve dagens statskirkeordning, vil det altså tidligst kunne

behandles i neste periode, dvs. i år 2009. Deretter kreves et større arbeid med videre utredning, forberedelser og gjennomføring. Det foreligger for øvrig allerede et grunnlovsforslag til behandling i inneværende stortingsperiode om å avskaffe dagens statskirkeordning.

Den grunnleggende forskjellen mellom de tre alternativene som utvalget har utredet, er det rettslige rammeverk og endringer i det øverste kirkestyret. I det første alternativet er Grunnlovens bestemmelser rammeverket for Den norske kirke som i dag. I alternativ to etableres Den norske kirke som et selvstendig rettssubjekt, men med en egen kirkelov vedtatt av Stortinget. Det tredje alternativet innebærer at trossamfunnsloven legger rammer for Den norske kirkes virksomhet på samme måte som den gjør for andre tros- og livssynssamfunn.

KIRKEORDNING	Grunnlovforankret folkekirke	Lovforankret folkekirke	Selvstendig folkekirke
Rettslig forankring	Grunnloven	Særlov gitt av Stortinget	Trossamfunnsloven
Øverste myndighet	Kongen i kirkelig statsråd	Kirkemøtet	Kirkemøtet
Utnevning av biskoper og proster	Kongen i kirkelig statsråd. (ev. bare biskoper)	Kirken står fritt	Kirken står fritt

Utvalget vurderer alternativene både i forhold til staten, Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn, og beskriver også konsekvensene for organisatorisk utforming og de ulike styringsorganenes ansvar og oppgaver.

Grunnlovsforankret folkekirke

Dette alternativet innebærer at dagens statskirkeordning videreføres, og gjeldende grunnlovsbestemmelser om statskirkeordningen forblir uendret. Staten sikres fortsatt politisk kontroll og innflytelse ved at Kongen (regjeringen) er øverste kirkestyre og Stortinget lovgivende myndighet. Utvalget vurderer følgende mulige reformer innenfor dagens grunnlovsbestemmelser:

- Fjerne Grunnlovens § 2.2 ad. oppdragerplikten.
- Anbefale Kongen (regjeringen) å ha som fast prosedyre ved bispeutnevnelser at en av de tre som har fått flest stemmer skal utnevnes.
- Overføre tilsetningen av proster til et kirkelig organ slik at disse ikke lenger utnevnes av Kongen (regjeringen).
- Gjøre kirkeloven enklere, mer som en rammelov med tilsvarende delegasjon til Kirkemøtet.
- Legge prestedtjenesten inn under soknene/fellesråd/prostiråd og dermed få samme tilsettingsmyndighet og arbeidsgiver i lokalkirken.

Foto: I-images.no

Lovforankret folkekirke

I en lovforankret folkekirke oppheves Grunnlovens nåværende regler om statskirkeordningen. Den norske kirke blir et selvstendig rettssubjekt som ikke lenger er rettslig underordnet staten. Kongens kirkestyre fjernes, likeledes det tilhørende kravet om at halvparten av regjeringen må være medlemmer av Den norske kirke. Det blir dermed lik adgang til statsrådsposter uansett tros- og livssynstilhørighet. Den norske kirke gis fortsatt en særlig tilknytning til staten i forhold til andre tros- og livssynssamfunn gjennom en egen kortfattet kirkelov gitt av Stortinget. Denne kirkeloven kan forankres i en grunnlovsbestemmelse.

Den norske kirke skal fortsatt være en landsdekkende kirke med bred kontaktflate og gi rom for ulike grader av trosengasjement og aktivitet blant sine medlemmer. Dens kirkelige selvforståelse og egenart som trosamfunn ivaretas slik at den kan oppfylle sin oppgave som kirke.

Kirkeloven sikrer at overgangen til ny kirkeordning ikke medfører radikale endringer for medlemmene. Kirken videreføres med samme trosgrunnlag og demokratiske opp-

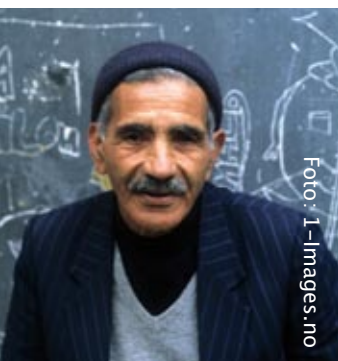

Foto: I-images.no

bygning, men relasjonen mellom Den norske kirke og staten endres. Rettslig sett får kirken økt religionsfrihet og økt mulighet til å påberope seg denne friheten.

Kirkens særskilt valgte organer overtar ansvaret som i dag ligger til det statlige kirkestyret. Siden Grunnlovens bestemmelser er fjernet, er det full konstitusjonell frihet med hensyn til hvordan ordningen skal utformes. Kirken fastsetter selv sitt læregrunnlag, utnevner og ansetter sine biskoper og prester og forvalter sin økonomi.

Selvstendig folkekirke

Dette alternativet innebærer at Den norske kirke likestilles med andre tros- og livssynssamfunn i Norge og får fullt selvstyre. Alle grunnlovsbestemmelser om Den norske kirke oppheves og alle former for statlig styring i forhold til kirken avvikles. Kongens kirkestyre og kravet om at halvparten av regjeringen må være medlemmer av Den norske kirke fjernes. Det blir dermed lik adgang til slike embeter uansett tros- og livssynstilhørighet.

Den norske kirke er ikke lenger en del av statsforvaltningen, men etableres som et selvstendig trossamfunn. Kirken får samme frihetsgrad, rettigheter og plikter i forhold til staten som andre tros- og livssynssamfunn. Trossamfunnsloven legger rammer for Den norske kirkes virksomhet.

Kirken videreføres med samme trosgrunnlag og demokratiske oppbygning. Kirkens

særskilt valgte organer overtar ansvaret som i dag ligger til det statlige kirkestyret som øverste myndighet. Den norske kirke blir et eget rettssubjekt som på eget grunnlag fastsetter bestemmelser om organisasjon og intern myndighetsutøvelse.

Etter en overgangsfase er det opp til Den norske kirke å vedta hvilke styringsorganer som skal etableres på de ulike nivåene. Overgangen til en ny kirkeordning må skje på en så ryddig og trygg måte som mulig for ansatte, medlemmer og nåværende og nye styringsorganer.

Finansiering

I kapittel 6 drøftes ulike finansieringsordninger for Den norske kirke uavhengig av framtidig kirkeordning. Hovedalternativet står mellom privat eller offentlig finansiering, men kombinasjoner er også mulig.

Foto: Samfoto

Offentlig finansiering

I dag finansieres Den norske kirke hovedsaklig gjennom bevilgninger både fra stat og kommune. Det er mulig å videreføre denne ordningen, der kommunene først og fremst har finansieringsansvaret for de oppgavene hvor lokal tilpasning er mest ønskelig, mens staten har ansvaret for å finansiere formål som i liten grad påvirkes av lokale forhold. Alternativt kan ansvarsfordelingen endres ved at staten tar et større finansieringsansvar enn i dag, blant annet for å minimalisere forskjellene mellom kirkebevilgningene i de

enkelte kommuner, og for å sikre at nasjonale verdier blir forsvarlig ivaretatt. En mulighet er å overføre ansvaret for finansieringen av alle stillinger og personalrettede utgifter til staten, men la kommunene fortsatt ha ansvar for de lokale kirkebyggene.

Obligatorisk livssynsavgift

Ordningen består i at staten innkrever en øremerket avgift/skatt til tros- og livssynssamfunn av alle innbyggere. Avgiften kan enten være et fast kronebeløp eller avhengig av inntekt. Beløpet kan kreves inn enten som en særskilt avgift eller over skatteseddelen. Den direkte personbeskatningen reduseres tilsvarende. Den innbetalte avgiften fra de som ikke er medlemmer i noe tros- eller livssynssamfunn, kan for eksempel gå til et kulturelt eller veldedig formål.

Medlemskontingent

Enhver organisasjon med frivillig medlemskap kan bruke en slik finansieringskilde. I kirker over hele verden er dette den mest vanlige finansieringsformen. Et system med medlemskontingent kan utformes på flere måter. En variant er at medlemmene betaler en differensiert kontingent i forhold til inntekt, eller at alle medlemmene betaler en fast medlemskontingent med særskilte satser for ulike medlemsgrupper som husstandsmedlemmer, studenter, pensjonister osv. Medlemskontingenten kan enten samles inn av det offentlige eller av kirken.

Gravferdsforvaltningen

I kapittel 7 utredes ulike sider ved gravferdsforvaltningen. Den omfatter praktiske og juridiske forhold knyttet til forvaltning og drift av kirkegård/gravplass og krematorium, m.m. I tillegg til det juridiske og administrative, berører gravferdsforvaltningen viktige kulturelle, religiøse og livssynsmessige forhold.

Ulike trossamfunns gravskikker og en økende tendens til at enkeltpersoner ønsker individuelle ordninger, utfordrer i dag gravferdsforvaltningen. Uavhengig av hvem som skal ivareta ansvaret for gravferdsforvaltningen, bør følgende retningslinjer gjelde for gravferdsforvaltningen:

- Det er et offentlig ansvar å sørge for gravplasser og å etablere ordninger som sikrer at gravferd og jordfesting skjer i faste, ordnede og verdige former.

- Alle skal gravlegges med verdighet og respekt for personlig tro og livssyn.
- Gravferd skal så langt det er mulig skje i overensstemmelse med de regler den enkelte religion eller tradisjon krever.
- Det offentlige må tilsvarende ta ansvar for å skaffe til veie verdige livssynsfleksible seremonilokaler til bruk for innbyggere som ikke benytter kirkelige bygg til sine seremonier.

Uavhengig av kirkeordning, er det etter utvalgets mening to alternative steder å plassere ansvaret for gravferdsforvaltningen: hos kirkelig fellesråd eller kommunen. Utvalget drøfter fordeler og ulemper med begge alternativene.

Foto: Samfoto

Fredede og verneverdige kirker

I kapittel 8 behandles fredede og verneverdige kirker. Landets eldre kirker og kirkegårder er en vesentlig kilde til forståelse av norsk kulturhistorie. Kirkenes utsmykning er blant landets viktigste kunstsatter. Alle offentlige og kirkelige utredninger og instanser har de senere tiår understreket det offentliges ansvar for å ivareta denne kulturarven.

Forvaltning av kirken og kirkens omgivelser skal samordnes med kulturminneloven og plan- og bygningsloven. Oppføring, ombygging, utvidelse eller nedleggelse av kirker skal godkjennes av departementet. Dersom en kirke nedlegges, opphører kommunens økonomiske ansvar. Hvis bygget er verneverdig eller fredet, får det et statlig tilskudd, i tillegg kan Riksantikvaren også gi støtte til

merkostnader ved restaurering av kirkebygg. Endringer på fredede kirker krever vedtak både etter kulturminneloven og kirkeloven. Enhver endring i disse byggene må godkjennes av både Riksantikvaren og biskopen. Vedlikehold skjer etter retningslinjer gitt av Riksantikvaren.

Norge har ca. 1620 kirker, av disse er 219 fredet og 761 har status som verneverdige. Dette medfører store praktiske og økonomiske forpliktelser. Beregninger fra Riksantikvaren viser at en stor del av kirkene blir for dårlig vedlikeholdt. Ut fra Riksantikvarens beregninger bevilges det i dag 3 mrd. kroner for lite til istandsetting og vel 100 mill. kroner mangler til årlig vedlikehold.

Foto: Samfoto

Eiendomsrett

I kapittel 9 drøftes eiendomsretten til kirker, fond og eiendommer. De lokale eiendomsrettslige spørsmålene har alltid stått i en særstilling. De er i dag løst ved at soknene etter kirkeloven har fått avklart sin status som egne rettssubjekter med full eiendomsrett over kirker, kirkefond, kirkegårder m.m.

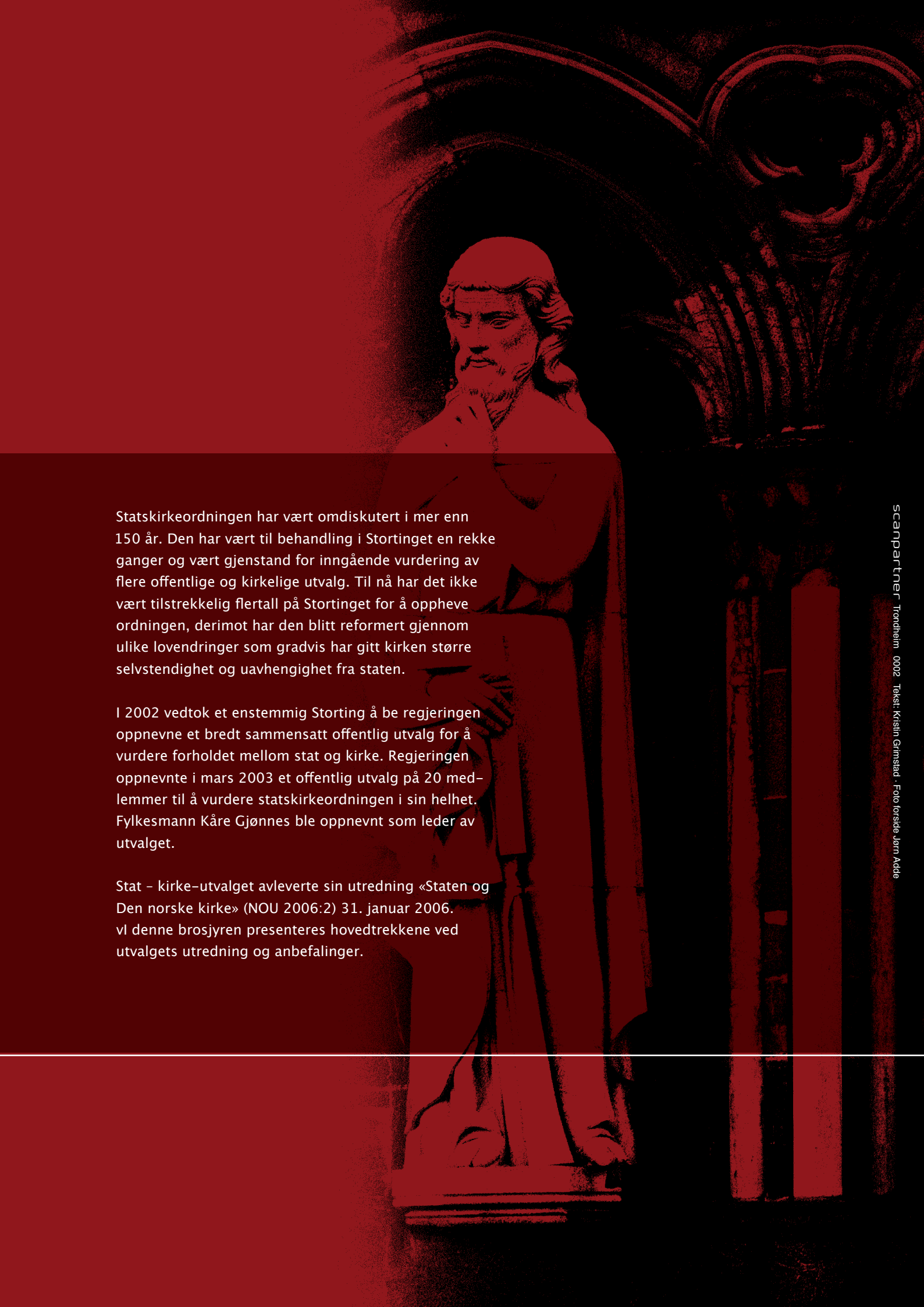
De fleste sentrale kirkelige eiendommene er samlet i Opplysningsvesenets fond (OVF). Her er de fleste viktige forhold rettslig avklart gjennom Grunnloven, andre lover og gjennom fast praksis som regulerer forvaltningen av fondet og bruken av dets avkastning. Det

gjensår imidlertid fortsatt et rettslig omstridt spørsmål om eiendomsretten til selve fondet. I tillegg finnes det sentrale kirkelige eiendommer som ikke er eid av soknene, og som tradisjonelt har vært ansett som statens eiendom.

Dersom kirkeordningen endres slik at Den norske kirke blir et eget rettssubjekt, vil den ha eiendomsrett. Det må i så fall avklares hvilke eiendommer og fond Den norske kirke kan eller bør få overført fra staten.

Foto: Jørn Adde
Nic. Schiøll: Thomas Tenkeren
(Skulptur på Nidarosdomens vestfront)
© Nic. Schiøll / BONO 2006

Statskirkeordningen har vært omdiskutert i mer enn 150 år. Den har vært til behandling i Stortinget en rekke ganger og vært gjenstand for inngående vurdering av flere offentlige og kirkelige utvalg. Til nå har det ikke vært tilstrekkelig flertall på Stortinget for å oppheve ordningen, derimot har den blitt reformert gjennom ulike lovendringer som gradvis har gitt kirken større selvstendighet og uavhengighet fra staten.

I 2002 vedtok et enstemmig Storting å be regjeringen oppnevne et bredt sammensatt offentlig utvalg for å vurdere forholdet mellom stat og kirke. Regjeringen oppnevnte i mars 2003 et offentlig utvalg på 20 medlemmer til å vurdere statskirkeordningen i sin helhet. Fylkesmann Kåre Cjønnes ble oppnevnt som leder av utvalget.

Stat - kirke-utvalget avleverte sin utredning «Staten og Den norske kirke» (NOU 2006:2) 31. januar 2006. I denne brosjyren presenteres hovedtrekkene ved utvalgets utredning og anbefalinger.